

Η συμβολή της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη διαμόρφωση στάσεων, νοοτροπιών και χαρακτήρων μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία

Ελένη Πανάγου¹, Δέσποινα Ζαχαριάδου², Γαρυφαλλιά Κλειάσσιου³

1. Υπεύθυνη του ΚΠΕ Νέας Κίου

panagele@yahoo.gr

2. Αναπληρώτρια Υπεύθυνη του ΚΠΕ Νέας Κίου

dzaxar@sch.gr

3. Μέλος της Π.Ο. του ΚΠΕ Νέας Κίου

fallia.kleiassiou@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η 10ετία για την Εκπαίδευση για την Αειφορία μόλις συμπληρώθηκε. Οι θεματικές χρονιές για την Ε.Α.Α., έτσι όπως σχεδιάστηκαν, στόχο είχαν τη δημιουργία ενεργών πολιτών, αφομοιώνοντας αρχές, όπως η δημοκρατία, η ειρήνη, η αλληλεγγύη στο σύγχρονο αξιακό σύστημα. Μια νέα εποχή ξεκινά για την Εκπ/ση για την Αειφορία, καθορίζοντας ένα παγκόσμιο πρόγραμμα δράσης (a call to action - Nagoya, Νοέμβριος 2014). Είναι όμως η Εκπαίδευση έτοιμη να ανταποκριθεί; Το σύγχρονο σχολείο πρέπει να είναι προσαρμοσμένο στις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις, να προωθεί καινοτόμες δράσεις, να γίνει ευχάριστο και ελκυστικό για τους μαθητές, να ξεφύγει από τις γνωσιοκεντρικές προσεγγίσεις της σύγχρονης εκπαίδευσης. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση εφαρμόζοντας τη βιωματική μάθηση και την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία μαθητών με κριτική σκέψη, ικανών για διάλογο, συνεργασία, συμμετοχικότητα και διάθεση για δράση.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, ενεργός πολίτης, εκπαιδευτική διαδικασία, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, βιωματική μάθηση, ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, διαμόρφωση νέων στάσεων και συμπεριφορών, κάλεσμα σε δράση.

ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Το σχολείο αποτελεί τον καθρέφτη που αντανακλά το πολιτισμικό επίπεδο ενός τόπου. Είναι ένας σημαντικός θεσμός κοινωνικοποίησης, προαγωγής πολιτισμού και μετάδοσης γνώσης. Όμως ο σημερινός πολιτισμός διέρχεται μια κρίση αξιών, που διοχετεύεται και στο σχολείο, το οποίο πλέον δεν ικανοποιεί και στερεί την κριτική σκέψη, την ευαισθησία, τη φαντασία και τη δημιουργική συμμετοχή όλων των εμπλεκομένων (μαθητές γονείς και εκπαιδευτικοί), μετατρέποντάς τους συχνά σε απαθείς πολίτες, χωρίς συμμετοχή, χωρίς άποψη, χωρίς γνώμη και πνευματικές ανησυχίες, χωρίς πρωτοβουλίες για δράσεις. Είναι ένα σχολείο με γνωσιοκεντρικές κυρίως προσεγγίσεις, δασκαλοκεντρικό, ανταγωνιστικό, προσανατολισμένο στις εξετάσεις, όπου η γνώση παρέχεται σε οργανωμένη μορφή από τους ειδικούς και τα εγχειρίδια. Οι απαιτήσεις του αναλυτικού προγράμματος, ειδικά στο Γυμνάσιο και περισσότερο στο Λύκειο, δεν αφήνουν πολλά περιθώρια για ανάπτυξη καινοτόμων δράσεων, όπως είναι τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ή άλλων σχολικών δραστηριοτήτων, που αποτελούν ανάσα για την εκπαιδευτική διαδικασία.

Ένα σχολείο που θέλει να είναι ελκυστικό στους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς και να μην απέχει από αυτό που αγαπά ο μαθητής και εμπιστεύεται ο γονιός, πρέπει να μπορεί να:

- παρέχει ολοκληρωμένη πολύπλευρη μόρφωση,
- καλλιεργεί την προσωπικότητα των μαθητών,
- αναπτύσσει την κριτική σκέψη και τον κοινωνικό προβληματισμό,
- συμβάλλει στη συμμετοχή και στην αλληλεγγύη των μαθητών,
- σέβεται τη διαφορετικότητα,
- καταβάλλει προσπάθεια σύνδεσης του ανθρώπου με την κοινωνία και το περιβάλλον
- δημιουργεί ολοκληρωμένους ενεργούς πολίτες, οι οποίοι θα μπορούν να συμμετέχουν στο «κοινωνικό γίγνεσθαι».

Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΓΕΦΥΡΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΕΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η εκπαίδευση που θεωρήθηκε ότι μπορεί να παίξει αυτό το ρόλο, δεν ήταν άλλη από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Π.Ε.), η οποία διευρύνθηκε και εξαπλώθηκε, αντιμετωπίζοντας μια σειρά από αλληλοεξαρτώμενα θέματα οικονομίας, περιβάλλοντος και κοινωνίας (UNECE, 2005). Έτσι μετεξελίχθηκε σε Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (E.A.A.).

Βασικός σκοπός της Π.Ε. είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό και κοινωνικό του περιβάλλον, να ευαισθητοποιηθούν σε προβλήματα που συνδέονται με αυτό και να δραστηριοποιηθούν με ειδικά προγράμματα, ώστε να συμβάλλουν στη γενικότερη προσπάθεια διάσωσής του. Οι μαθητές πρέπει να οδηγηθούν σταδιακά στην αποσαφήνιση εννοιών, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στάσεων ζωής, να προτείνουν οι ίδιοι λύσεις για θέματα- προβλήματα που αφορούν στο περιβάλλον, αποβάλλοντας με ένα ιδιαίτερο τρόπο καταστάσεις απραξίας, αδιαφορίας και έλλειψης συμμετοχής.

Οι μαθητές δεν πρέπει να είναι απλοί θεατές των τεκταινομένων, αλλά μέσα από την ενδυνάμωση και την αυτονομία να συμμετέχουν στα προγράμματα και να αποφασίζουν και οι ίδιοι για τις δράσεις τους στην περιβαλλοντική, κοινωνική και εκπαιδευτική πραγματικότητα, με στόχο τη δημιουργία ενός αειφόρου σχολείου. Μέσα σε αυτή τη διαδικασία αποκτούν «κρυμμένα» talέντα και ικανότητες, άγνωστες ίσως στους συμμαθητές και δασκάλους τους.

Μέσα από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης :

- αποκτούν γνώση μέσα από την εμπειρία
- ερευνούν και ανακαλύπτουν βιωματικά
- ενθαρρύνονται να συμμετέχουν ενεργά, ξεπερνώντας τυχόν φόβους και αδυναμίες
- αναπτύσσουν ομαλά την προσωπικότητά τους
- αναπτύσσουν το αίσθημα του «ανήκειν» σε μια ομάδα και
- μαθαίνουν να υπολογίζουν τη γνώμη των άλλων
- εντοπίζουν προβλήματα, ευαισθητοποιούνται και προτείνουν λύσεις

Βασική μας πεποίθηση είναι ότι η παιδαγωγική μεθοδολογία που χρησιμοποιείται στα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, δηλαδή ο καταγισμός ιδεών, η μέθοδος project, το παιχνίδι ρόλων, η μελέτη πεδίου, η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, είναι ο

βασικός συντελεστής της ψυχοκινητικής εξέλιξης των μαθητών, έτσι όπως τα περιγράψαμε.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΟΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ Π.Ε.

Ομαδοσυνεργατική μάθηση ορίζεται η μαθησιακή διαδικασία κατά την οποία οι μαθητές εργάζονται από κοινού σε μικρές ομάδες όπου ο κάθε ένας συμμετέχει ενεργά, σε μία ομαδική δραστηριότητα που έχει ξεκάθαρα προσδιοριστεί. Παράλληλα οι μαθητές εργάζονται χωρίς την άμεση καθοδήγηση και εποπτεία του/της εκπαιδευτικού (Cohen 1994). Οι γνώσεις αποκτούνται με την ανταλλαγή απόψεων, τη συνεργασία, την παρατήρηση εξέλιξης φαινομένων (εργαστηριακές ασκήσεις), την περιγραφή εμπειριών, με ήπια παρέμβαση του διδάσκοντος, όταν κληθεί από την ομάδα.

Στα πλεονεκτήματα αυτής της διδασκαλίας, που χρησιμοποιείται σε μέγιστο βαθμό στα προγράμματα Π.Ε. μπορούμε να σημειώσουμε τα εξής:

- Οι σχέσεις μεταξύ των μαθητών είναι ισότιμες
- Μειώνονται τα επίπεδα σχολικού άγχους αλλά και του φόβου της αποτυχίας
- Ενισχύεται η αυτοεκτίμηση και αυτοαντίληψη των μαθητών
- Επιτυγχάνεται ποιοτικότερη μαθησιακή διαδικασία και καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα μέσω της ενεργητικής συμμετοχής και εμπλοκής των μαθητών
- Οι «εξουσίες και οι αρμοδιότητες» του εκπαιδευτικού μεταφέρονται στις ομάδες των μαθητών, ενώ ο ρόλος του περιορίζεται σε αυτόν του εμπνευστή και καθοδηγητή.
- Αναπτύσσονται επικοινωνιακές ικανότητες στους μαθητές και καλλιεργείται η κριτική σκέψη και βελτιώνεται το συναισθηματικό κλίμα.
- Τα μέλη της ομάδας μπορούν να ανταλλάσσουν πληροφορίες, να προσεγγίζουν εναλλακτικά ένα πρόβλημα και να το βλέπουν μέσα από τα «μάτια» των συμμαθητών τους.
- Καλλιεργείται η αλληλεγγύη και η αποδοχή των μαθητών που είναι λιγότερο δημοφιλείς στην τάξη
- Μειώνονται κρούσματα σχολικής απειθαρχίας και σχολικού εκφοβισμού
- Επέρχεται σύσφιξη των κοινωνικών σχέσεων και αναπτύσσεται κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης

ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΩΝ Κ.Π.Ε. ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΣΤΑΣΕΩΝ, ΝΟΟΤΡΟΠΙΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ

Η υλοποίηση προγραμμάτων στα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, προσανατολισμένη στη μεθοδολογία που περιγράψαμε, οδηγεί τους μαθητές σε επικοινωνιακές πρακτικές που κεντρίζουν το ενδιαφέρον τους και αφυπνίζουν τις ικανότητές τους (ακόμα και σε μαθητές με χαμηλή σχολική αυτοεκτίμηση).

Οι εκπαιδευτικοί των ΚΠΕ πρέπει να δρουν με διακριτικό τρόπο και με σεβασμό στο χώρο και το χρόνο που χρειάζεται κάθε άτομο για να ενεργοποιηθεί και να αλληλεπιδράσει με τα άλλα μέλη της ομάδας και να δημιουργούν το κατάλληλο μαθησιακό κλίμα. Σημαντικό ρόλο παίζει και η διαμόρφωση του χώρου, έτσι ώστε να δημιουργείται αίσθημα οικειότητας στους μαθητές και ο πλουραλισμός στη σύνθεση της ομάδας, δηλαδή μαθητές με διαφορετικά χαρακτηριστικά φύλου, κοινωνικής συμπεριφοράς, κουλτούρας και στυλ μάθησης. Η ανομοιογένεια δηλαδή σύνθεσης των μελών της ομάδας, κυρίως σε σχέση με τις επιδόσεις και το βαθμό κοινωνικοποίησης τους στην ομάδα.

Η βιωματική μάθηση επίσης είναι αποτελεσματική όταν είναι ευχάριστη. Με την επιλογή κατάλληλων πεδίων επίσκεψης οι μαθητές συνδέουν τη γνώση με πραγματικές περιστάσεις, προσεγγίζουν τη γνώση με ποικίλους τρόπους και μέσα από ομαδικά παιχνίδια (γνωριμίας, εμπιστοσύνης, ψυχοκινητικά, παιχνίδια ρόλων κ.α.) καθώς και την καλλιτεχνική δημιουργία, εκφράζουν τις απόψεις τους κατανοούν καλύτερα τα προβλήματα και αναπτύσσουν ικανότητες επίλυσής τους. Με αυτό τον τρόπο διαμορφώνονται αξίες, στάσεις και συμπεριφορές, που σκοπό έχουν τη δημιουργία μελλοντικών, ενεργών πολιτών.

Σκοπός των διδακτικών αυτών διαδικασιών είναι η ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών, που είναι απαραίτητες για τη δημιουργία ενεργών πολιτών.

ΜΕΤΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΤΙ;

Η Δεκαετία της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (2005-2014) έθεσε την αειφορία όχι μόνο ως κύριο εκπαιδευτικό στόχο, αλλά και ως κλειδί για τον επαναπροσανατολισμό της εκπαίδευσης και γενικότερα της μάθησης στους άξονες του περιβάλλοντος, της κοινωνίας, της οικονομίας και γι' αυτό επιλέχθηκαν ανάλογα θεματικά έτη, όπου μέσα από το γνωστικό και βιωματικό πεδίο, θα έδιναν τη δυνατότητα στους μαθητές, ενσωματώνοντας νέους τρόπους σκέψης, καινούργιες βιωματικές εμπειρίες και καινούργια αξιακά συστήματα, να γίνουν ενεργοί ενήλικες, με συνειδητή συμμετοχή στα κοινωνικά δρώμενα, ικανοί να σκέφτονται και να δρουν αειφορικά.

Στον απόηχο της 10ετίας για τη Ε.Α.Α., δεν έχουμε σαφή αποτελέσματα και μελέτες για το αν φτάσαμε, ή έστω, είμαστε κοντά στη δημιουργία ενεργών πολιτών, όπως ήταν το όραμα της Ε.Α.Α. Η Ε.Α.Α. όμως πρέπει να επικεντρωθεί στο μέλλον, πρέπει να επικεντρωθεί στη δράση και αυτά είναι τα μηνύματα που προκύπτουν από την παγκόσμια συνδιάσκεψη στη Ναγκόγια της Ιαπωνίας (10-12 Νοεμβρίου 2014) με τη συμμετοχή 125 χωρών και την παρουσία 89 Υπουργών Παιδείας από όλο τον κόσμο.

Η Συνδιάσκεψη ολοκληρώθηκε με την ομόφωνη υιοθέτηση της διακήρυξης για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, η οποία θέτει και επίσημα την έναρξη του Παγκόσμιου Προγράμματος Δράσης στην Εκπαίδευση με επίκεντρο την Αειφόρο Ανάπτυξη (Global Action Program on Education for ESD [GAP]), και σηματοδοτεί τη νέα δεκαετία για την ΕΑΑ (2015-2024) με επικέντρωση των προσπαθειών παγκόσμια για την αποτελεσματική εφαρμογή της ΕΑΑ σε 5 άξονες προτεραιότητας:

- Την αναθεώρηση και ενίσχυση των πολιτικών σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο για την ΕΑΑ,
- Τη διαμόρφωση των κατάλληλων περιβαλλόντων μάθησης για εφαρμογή της ΕΑΑ,
- Την ανάπτυξη ικανοτήτων για την ΕΑΑ,
- Την ενδυνάμωση και την κινητοποίηση της νεολαίας προς την κατεύθυνση της ΕΑΑ,
- Την ενίσχυση και την προώθηση δράσεων σε τοπικό επίπεδο.

Συμπερασματικά, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η εμπλοκή στην Ε.Α.Α. δημιουργεί εν δυνάμει συμπεριφορές, προσανατολισμένες στη δράση, με κλιμακούμενη συμμετοχή της εκπαιδευτικής κοινότητας, εντός και εκτός του σχολικού χώρου και οδηγεί στην οικοδόμηση ενός μέλλοντος διαφορετικού, ελπιδοφόρου, με ενεργούς πολίτες, ανταποκρινόμενους στο σύνθημα που κυριάρχησε στη Ναγκόγια: «**A call to action**».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναγνωστοπούλου Μ. (2001) *Η Ομαδική Διδασκαλία στην εκπαίδευση. Μια θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*, εκδ. Κυριακίδης, Θεσ/κη
- Γεωργόπουλος Α. (2005) *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Ο νέος πολιτισμός που αναδύεται...*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα
- Κανάκης Ι. (2006) *Η οργάνωση της διδασκαλίας- μάθησης σε ομάδες εργασίας: Θεωρητική θεμελίωση και πρακτική εφαρμογή*, εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα
- Ματσαγγούρας Η. (1999) *Θεωρία της διδασκαλίας: Η προσωπική θεωρία ως πλαίσιο στοχαστικο- κριτικής ανάλυσης*, Τόμος Α', εκδ. Gutenberg, Αθήνα
- Ματσαγγούρας Η. (2008) *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία & μάθηση*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα
- Φλογαίτη Ε. (2006). *Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Φλογαίτη Ε. (2007). *Από την περιβαλλοντική εκπαίδευση στην εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη*, εκδ. Νήσος, Αθήνα
- Baudrtit A. (2007) *Η Ομαδοσυνεργατική μάθηση: οι αρχές και η λειτουργική εφαρμογή. (μτφ Ε. Κρομμύδα)* εκδ. Κέδρος, Αθήνα
- UNECE (2005). *Education for sustainable development in the UNECE region*, <http://www.unece.org/env/esd/Strategy&Framework.htm>
- UNECE (2014) *UN Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014) Shaping the future we want- Final Report*